

IN MEMORIAM MARGIT CSÜRÖS-KÁPTALAN (1921-1994)

ATTILA J. KOVÁCS

Berzsenyi Dániel Főiskola, Növénytani Tanszék, 9701-Szombathely, Pf. 170, Hungary

Kovács J. A. (2004): In memoriam Margit Csűrös-Káptalan (1921-1994). - Kanitzia 12: 7-12 .

Key words: history of botany, Transylvanian botany, ecology, phytosociology, Margit Csűrös-Káptalan, Univ. Bolyai, Univ. Babeş-Bolyai

Ten years ago, on the 21. 04. 1994 died an excellent Transylvanian teacher in botany, an appreciated scientist who educated with extraordinary pedagogic talent and devotion more than 35 university students generations in Kolozsvár (Cluj-Napoca, Klausenburg). We remember with great respect and emotion her life and activity, devoted to the formation of young people, the future of the new knowledge and the popularization of science.

Margit Csűrös-Káptalan was born on 11. 04. 1921 in the town Torda (Turda), a Central-Transylvanian locality, famous for the tradition of the movement of the "Human Rights". In this little town centuries ago (1568) was declared for the first time in the world the freedom of religion, an event considered as precursor of the modern conception of human rights. The primary school (1928-1931) and a part of the secondary school she finished in her native town, later she attended the secondary school in Kolozsvár (Cluj) where she performed and finished her university studies (1946-1950) at the Faculty of Natural Sciences of the former Hungarian University of Kolozsvár then called "Bolyai University".

Her well known affinity to the research studies and her performance in her student period was recognized by authorities of the University. Therefore in 1950 she was promoted university assistant at the Botanical Department of the Bolyai University and later after the unification of the Hungarian and Romanian universities of Kolozsvár at the Babeş-Bolyai University (1959) also. In 1969 she obtained the degree university lecturer, retaining with this to 1976 when she retired. During her 26 university years she realized a dynamic and prodigious scientific and educational activity. At the beginning she taught a very large of disciplines (about 15!), and she taught also in the secondary schools, but later she specialized for general botany and vegetation science. She was an excellent instructor of morpho-anatomy, realizing very well scien-

tific illustrations, and was unforgettable as a responsible guide of field practices and botanical excursions. In order to help the students studies and preparedness she realized in Rumanian language the practical course of "General Botany" (Botanica generală) and later - as a precursor of the nature and environment protection - she introduced and edited the course: *Vegetația României cu elemente de ocrotirea naturii* (Vegetation of Romania with elements of nature protection). For the ecologic and phytosociologic field training of the students she organized and led several field application courses in various valuable and protected areas in Transylvania like: Torda-keys (Tordai-hasadék, Cheile Turzii), Szkerice-Bélavár Mountain (Szkerice-Bélavár hegy, Muntele Scărișoara-Belicioara), Túri-keys (Túri-hasadék, Cheile Turului), Malom-valley (Malom-völgy, Valea Morii), Mezőszovát (Mezőszovát (Suatu de Câmpie)

The scientific activity of Margit Csűrös-Káptalan is related especially to the traditional studies of the flora and vegetation. The theme of her doctoral thesis was also in this domain, respectively the "Flora și vegetația din bazinul văii Turului" (The flora and vegetation of the valley of Turului basin), elaborated at the University of Bucharest (București) under the leadership of Prof. Dr. Ana Paucă, she graduated in 1963. This was the first thesis in geobotany in Romania after the second world war.

Her research and the publishing activity is related to the investigation of the flora and vegetation of Transylvania, carried out with some colleagues from the Botanical Department of the University Babeș-Bolyai, especially in collaboration with Prof. Dr. Ștefan Csűrös (István Csűrös), her husband with whom she lived together 42 years. A special characteristic of their studies is stressed by the "ecological index" of the floras and of the plant communities. Using this method they analysed and evaluated several vegetation units of the Erdélyi Mezőség (Câmpia Transilvaniei), mountains of Carpathians, Key of Danube etc. The analyses of the relative ecological indexes "WTR" (water, temperature, reaction) contributed to the better understanding of community dynamics, coenological relations and ecological characterizations of various habitats. Another basic scientific contribution of Margit Csűrös-Káptalan referred to the description and characterization of new plant communities like: *Agrostio-Festucetum rupicolae* covering a wide surface of the Transylvanian hilly region, whose relative ecological values (ecological indexes) evidenced fundamental differences from the related communities. So this plant association can be considered as one of the well known vegetation types in Transylvania. The method of ecological indexes constitutes a new and original research direction of community studies in Transylvania.

In order to have a useful summary work, an overview of the phytosociological studies in Transylvania, Margit Csűrös-Káptalan elaborated the synthetic work: *Stadiul actual al cercetărilor fitocenologice din Transilvania* (The actual stage of the phytosociological studies in Transylvania) published in "Contribuții Botanice" (1970) the botanical journal of the Botanical Garden of the Babeș-Bolyai University. This work - even if it can not be considered as a critical synthesis - during years became a promotor study for large botanical and ecological investigations the further special studies in this domain.

For her work *Aspecte din vegetația Cheii Turului* (Aspects of the vegetation of Turului-key) and generally for her scientific and educational activity, Margit Csűrös-Káptalan has been awarded the Prize of Ministry of Education (1964) and for the collaboration to the monography *Flora și vegetația Munților Zarand* (The flora and vegetation of the Zarand-Mts.) she got the Prize "Emanoil Teodorescu" (1980) given by the Romanian Academy of Sciences.

Remembering respectfully Margit Csűrös-Káptalan's scientific and educational activity, we can consider that she left us a fundamental botanical contribution and she popularized science in both the Romanian and Hungarian languages. She was example of sympathetic and patient teacher whose memory contributes to the better understanding and recognition of the natural sciences in the Carpathian Basin.

Mainly published works

- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1958): Macromicete din pădurea Hoia. – *Contr. Bot. Cluj*, 83-90.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1962): Flora și vegetația din Bazinul Turului. – Autoreferat. Teza de disertație. Universitatea din București.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1962): Contribuții la studiul fitocenologic al pădurilor din Bazinul Văii Turului. – *Contr. Bot. Cluj*, 249-262.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1962): Aspecte din vegetația Cheii Turului. – *Studia Univ. Babeș-Bolyai, Cluj, ser. Biol.* 1.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1964): Cecetări geobotanice asupra pajiștilor de deal din Bazinul Văii Turului. – *Studia Univ. Babeș-Bolyai, Cluj, ser. Biol.* 2.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1964): Cercetări fitocenologice și ecologice în Valea Fănațului (raion Turda). – *Studii și Cercet. Biol., ser. Bot.* 16 (6): 497-502.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1965): Vegetația halofilă din valea Aitoiului. – *Contr. Bot. Cluj*, 221-229.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1965): Studii asupra mlaștinii de lângă comuna Vicele (raionul Turda). – *Studia Univ. Babeș-Bolyai, Cluj, ser. Biol.* 1.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1967): Ecodiagramele unor asociații ierboase din Transilvania. – *Contr. Bot. Cluj*, 99-104.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1970): Stadiul actual al cercetărilor fitocenologice din Transilvania. – *Contr. Bot. Cluj*, 247-270.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1971): Despre *Agrosteto-Festucetum sulcatae* și încadrarea ei taxonomică. – *Contr. Bot. Cluj*, 193-201.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1971): Aspecte din vegetația Horaițelor (Huedin). – *Studia Univ. Babeș-Bolyai, Ser. Biol., Cluj, fasc. 2*: 29-34
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1975): Aspecte de vegetație din împrejurimile stațiunii balneare Vata (jud. Hunedoara). – *Contr. Bot. Cluj-Napoca*, 117-120.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1976): Vegetația Republicii Socialiste România cu elemente de ocrotirea naturii. – Edit. Univ. Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 156 p.

- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1992): A Türi-hasadék növényvilágáról. – Múzeumi Füzetek. Erd. Múz. Egyesül. Term. Tud. és Mat. szakoszt. Közleményei, Kolozsvár 1: 66-73.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – CIURCHEA M. – SZÁSZ E. (1964): Observații fitocenologice și ecologice în Valea Popeștilor (Cluj). – Contr. Bot. Cluj.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – PÉTERFI L. ST. (1966): Vegetația Lacului de la Ceanu Mic (raionul Turda). – Contr. Bot. Cluj. II. 43-48.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – CSÜRÖS ST. (1968): Cercetări de vegetație din împrejurimile cabanei Băișoara. – Contr. Bot. Cluj, 313-325.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – CSÜRÖS ST. (1969): Completări la flora României. – Studia Univ. Babeș-Bolyai, Ser. Biol., 1: 29-30.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – MOCANU M. (1968): Aspecte din vegetația împrejurimilor Sînnîcoară-Cluj. – Studia Univ. Babeș-Bolyai Cluj. Biol. 13 (2): 19-24.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – ODANGIU A. (1969): Vegetația din Valea Arieșului între comuna Cheia și pîrîul Hășdate. – Contr. Bot. Cluj.
- CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – CSÜRÖS ST. (1972): Cercetări de vegetație în lunca Mureșului între Decea și Aiud. – Contr. Bot. Cluj-Napoca, 237-245.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1961): Cercetări asupra vegetației terenurilor expuse eroziunii și erodate din Câmpia Ardeleană. – Studii și Cercet. Științifice, Cluj, 4 (1-2): 208-230.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1966): Vegetationforschungen in der Umgebung der Gemeiden Vidra und Avram Iancu (Raion Câmpeni). – Studia Univ. Babeș-Bolyai, Ser. Biol. Cluj, fasc. 2: 21-34.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1966): Caracterizarea unor asociații de plante din Transilvania pe baza indicilor ecologici. – Contr. Bot. Cluj, II. 163-179.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1973): Cercetări fitocenologice în Valea Hăpriei și pe Dealul Bilac (jud. Alba). – Contr. Bot. Cluj, 183-194.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1974): Teoria indicatorilor vegetali în serviciul producției agricole. – Studia Univ. Babeș-Bolyai, Ser. Biol., f. 2: 16-23.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1975): Contribuții la studiul ecologic al florei masivului Scărișoara-Belioara. – Contr. Bot. Cluj-Napoca, 89-94.
- CSÜRÖS I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1996): Szkerice-Bélavár növényzetéről. – Múzeumi Füzetek, EME Term. Tud. és Mat. szakoszt. Közleményei, Kolozsvár, 5: 45-62.
- CSÜRÖS I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1996): Természeti kincseink: Szkerice-Bélavár növényvilágáról. – Erdélyi Gyopár, EKE, 1: 5-7.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – PAP S. (1956): Contribuții la studiul vegetației zonei de calcar din vecinătatea sudică a munților Retezat. – Studii și Cercet. Biol., Cluj, 7 (1-4): 33-56.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – NAGY FR. (1956): Contribuții la studiul vegetației alpine a regiunii centrale a munților Retezat. – Studii și Cercet. Biol., Cluj, 7 (1-4): 57-77.
- CSÜRÖS ST. – RESMERITA I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – GERGELY I. (1961): Contribuții la cunoașterea pajiștilor din Câmpia Transilvaniei și unele considerațiuni cu

- privire la organizarea terenului – Studia Univ. Babeş-Bolyai, Ser. II. Biol., Cluj, fasc. 2: 15-61.
- CSÜRÖS ST. – MOLDOVAN I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1962): Aspecte din vegetația Muntelui Cîrligati (Munții Bihorului). – Contr. Bot. Cluj, 241-248.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – RESMERITA I. (1967): Die ökologischen Kennzahlen: Feuchtigkeit, Temperatur, Bodenreaktion und der Futterwert der wichtigsten Arten aus den Wäldern Transsylvaniens (Rumanien). – Studia Univ. Babeş-Bolyai Cluj, ser. Biol. I.
- CSÜRÖS ST. – POP I. – HODISAN I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1968): Cercetări floristice și de vegetație între Orșova și Eșelnița. – Contr. Bot. Cluj, 177-312.
- CSÜRÖS ST. – RESMERITA I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1969): Cercetări de vegetație în bazinul Huedinului. – Contr. Bot. Cluj, 211-222.
- CSÜRÖS ST. – GERGELY I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1985): Studii fitocenologice asupra pajistilor de *Deschampsia caespitosa* (L.) Beauv., din R.S.R. – Contr. Bot. Cluj-Napoca, 141-159.
- CSÜRÖS ST. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. – GERGELY I. (1988): Caracterizarea ecologică a unor asociații de pe muntele Scărișoara-Belioara (jud. Alba). – Contr. Bot. Cluj-Napoca, 97-112.
- POP I. – MOLDOVAN I. – CSÜRÖS-KÁPTALAN M. (1962): Vegetația din Valea Morii-Cluj, conservatoare de relice glaciare. – Contr. Bot. Cluj, 183-204.

CSÜRÖS-KÁPTALAN MARGIT EMLÉKEZETE (1921-1994) (Összefoglalás)

A 20. század második felében az erdélyi biológus-botanikus nemzedékek sorát tanító, talán a fiatalok problémáit a legjobban megértő, segítő és jellemző nevelő-tanára Dr. Csűrös-Káptalan Margit – tíz évvel ezelőtt (1994. 04. 21) – távozott el közülünk. Jelen írás kegyelet és rövid megemlékezés az ifjúságnevelő botanikusról, tudományos tevékenységéről, mely irányadó és példamutató a jelenben is a Kárpát-medencei magyar tudományosság folytonosságának jobb megítélése érdekében.

Csűrös-Káptalan Margit 1921. 04. 11-én született az erdélyi Torda városában, itt is járt elemi iskolába (1928-1931), itt végezte a középiskola nagyobb részét, de az érettségét már Kolozsváron szerezte meg, majd 1946-1950 között az egykori "Bolyai" magyar tannyelvű Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett tanári oklevelet. Szakdolgozata és diákköri tevékenysége alapján 1950-ben egyetemi tanársegédi kinevezést kap a Bolyai Tudományegyetem Növénytan Tanszékére, a felsőoktatásban maradván a Bolyai és a Babeş egyetemek egyesülése után is (1959) mint egyetemi adjunktus (1969) egészen nyugdíjazásáig (1976). Nevelői tevékenységére jellemző, hogy kezdetben nagyon sok biológia-botanika tantárgyat tanított, de végül

maradandót az "Általános növénytan" (Botanica generală) és "Románia vegetációja természetvédelmi elemekkel" (Vegetația României cu elemente de ocrotire a naturii) c. tantárgyakkal és kiadványokkal nyújtott.

Tudományos munkásságának kibontakozásában jellemző, hogy az átszervezett és újrainduló felsőoktatásban az első volt aki geobotanikai kutatásokról szerzett doktori minősítést Ana Paucă professzornál a bukaresti egyetemen: "Flora și vegetația din bazinul văii Turului" (A Túr medence flórája és vegetációja, 1963). Később tanszéki kollégákkal és különösen férjével – Dr. Csűrös István professzorral – számos alapvető vegetációtanulmányt tett közzé, különösen a Szkerice-Bélavár, az Erdélyi-Mezőség, Túr-hasadék, Retyezát stb. térségekben. Fontosabb botanikai hozzájárulásai a növénytársulások "ökológiai indexeire" a TWR elemzésekre és az *Agrosti-Festucetum rupicolae* növénytársulás eredeti leírására vonatkoznak. Az erdélyi botanikai, de különösen a cönológiai kutatások kibontakozásában nagy szerepet játszott "Az erdélyi fitocönológiai kutatások helyzete" (Stadiul actual al cercetărilor fitocenologice din Transilvania) c. összefoglaló munkája (1970). Jóindulatát, segítőkészségét személyesen is többször megtapasztaltuk. Munkásságának elismeréseként, 1964-ben az Oktatási Minisztérium kitüntetésben részesíti, később pedig elnyeri a Román Tudományos Akadémia "Em. Teodorescu" díját is (1980).

Csűrös-Káptalan Margit és Csűrös István professzor egymásra találása, együttműködése, tudományos teljesítménye, a hitvestársi élet nagy ajándék volt mindkettőjüknek, de a tudománynak is 42 éven át. A professzor szerint, hitvese "egy különleges képességekkel megáldott nevelő" volt (Olvadó hópelyhek, 1994). Kettőjük értelmiségi élete, az egymást kiegészítő, harmonikus kapcsolat, nevelési türelem, megértés és megértetés a multikulturális környezetben, az erdélyi magyar oktatók különös sorsát példázza.